HAZAI KÖRKÉP

BALESET ÉS ERŐSZAK

A baleseteket általában, így ezeken belül a közlekedési baleseteket is hajlamosak az emberek az erőszaktól élesen elhatárolni. Többé-kevésbé mindennapi életünk velejárójának tekintik – ami mellesleg igaz. Azonban ez a tény nem mond ellent sem annak a megállapításnak, hogy a balesetek (de legalábbis azok egy része) súlyos, ha úgy tetszik: közveszélyes erőszakkal párosulnak.

Hazánkban évente mintegy tizenkét-tizenháromezer ember hal meg balesetekben. A sérültek számát – megfelelő felmérések hiányában – csak pontatlanul tudjuk megbecsülni. Évente több százezer ilyen esemény történik. Szerény becslések szerint egyébként a balesetekkel keletkezett veszteségek mérhető része meghaladja az évi két-háromszáz milliárd forintot.

Figyelemre tarthat számot az a – nemcsak Magyarországon, de az egész kelet-európai régióban úttörő – kutatás, amit 1988-1989-ben a Magyar Tudományos Akadémia Baleseti Okkutató Szakbizottsága – kutatócsoporttá átalakulva – végzett el Vas megyében, ahol egy teljes éven keresztül kérdőíves felvételre került valamennyi, orvosnál ellátásra jelentkező baleseti sérült. (Összesen több mint 26 ezer fő.)

Meg kell említeni, hogy a baleseteket *alapvetően* három fő csoportba lehetett besorolni: a közlekedési, a foglalkozási és az otthoni-szabadidő balesetek körébe. Egy *másik szempont* – nevezetesen: a baleseti cselekvés jellege – szerint lehetett mindhárom baleseti főcsoportból kiemelni azokat, amelyek körében az erőszak ténye nyilvánvaló volt. Ezek azok, amelyeket az orvosi szakzsargon mások által szándékosan okozott sérüléseknek (vagy: úgynevezett heteroagresszív cselekményeknek) nevez.

Összegezés tanulságokkal

Megállapítható, hogy Vas megyében az ún. heteroagresszív cselekmények az összes vizsgált balesetnek csak 3%-át (a kiértékelhető 25 853 sérültből 771 fő) tették ki. Ez nemzetközi viszonylatban is jó eredmény. Nem tudjuk azonban, hogy ez az arány csak erre a megyére jellemző-e, vagy az egész nyugat-magyarországi régióra, esetleg az egész országra. Bizonyos adatok arra utalnak, hogy nem mindenhol ennyire jó a helyzet.

Ugyancsak kedvezőnek tekinthető az a tény, hogy a sérülések súlyossága lényegesen alatta marad az egyéb típusokba tartozó balesetek kimenetelének. Zömük felületi horzsolás. Előnyösnek tekinthető az is, hogy a túlnyomó többség mindenféle *eszköz* igénybevétele *nélkül*, jórészt ütés-rúgás formájában fejezte ki környezete, illetve a célszemély viselkedése iránti nemtetszését. Nagyon *ritka* a *fegyveresen* vagy *felfegyverkezve* elkövetett testi sértés.

A *sértetteket* vizsgálva azonban több kedvezőtlen prediszponáló tényezőre derült fény. Így arra, hogy a sértettek egyötöde *rendszeresen* végezte azt a tevékenységet, amelynek során a támadás érte. Banális lehet a következő rögzítése: ezeknek a cselekményeknek egyik jellegzetessége, hogy abban egyidejűleg többen vettek részt, s amelynek során tipikusan közülük az egyik

húzta a rövidebbet. Azonban e jelenségcsoport megfigyelésének másik tanulsága, hogy lényegesen gyakoribb a cselekményben részt vevő *másik* fél (felek) *sérülése* is, mint az „igazi" balesetekben.

E cselekmények – külső jellegzetességeiket vizsgálva – legmarkánsabban talán az *ittasság* kérdésénél, illetve az ittas egyéneknek az összpopuláción belüli arányánál válnak el az „igazi" balesetektől, illetve baleseteződtől. Bár az ittasok aránya minden baleseti típusnál kényes kérdésnek számít, mégis leszögezhető, hogy e körben az átlagosnál jóval gyakrabban fordul elő ittas állapotban levő sértett, mint a teljes mintában. Valóban az erőszakos cselekmények sértettjeinek pontosan 36, az „igazi" balesetek sértettjeinek pedig 5%-ánál merült-e fel az ittasság gyanúja, illetve pontosan ilyen arányban voltak-e találhatók az egyes csoportokon belül ittas sértettek? (Az adatok megbízhatóságát egyébként – legalábbis nagyságrendileg – megerősíti az az eredmény, amit a közlekedési balesetek sértettjeinél kaptunk: ott az ittasok részaránya 14%. Itt még kiemelhető az az eredmény, ami szerint különösen nagy a közepesen ittasok részaránya. Ez ugyanis – a mindennapi élettapasztalat szerint is – egyrészt már jelentősen megnöveli a támadókedvet, másrészt a támadás elleni védekezés lehetőségét erősen korlátozza.

A *rendőrség intézkedési aktivitása,* illetve ennek a többi balesethez képest jelentős fokozódása is figyelmeztet arra, hogy e jelenségcsoport csak az orvosi-egészségügyi statisztikai szempontból, illetve az ott használatos definíció szerint sorolható a balesetek fogalomkörébe. Az igazi balesetekhez képest nyolcszor nagyobb intézkedési aktivitás mutatja: a sérültek környezete jelentős részben felismeri, hogy e sérülések előidézői átlépik, de legalábbis súrolják a jogsértés határát. Az elkövetési módok zömének ismeretében megemlíteni sem érdemes annak vélhető okát, hogy miért nagyobb az intézkedési aktivitás hétvégeken, mint hét közben. Arra azonban a jelen kutatás nem adott magyarázatot, hogy miért intézkedtek a téli időszakban gyakrabban, mint az év többi szakában. A tárgyak arra utalnak, hogy egyrészt a tipikusan súlyos külsérelmet előidézni képes (kés, üveg, fegyver), másrészt a tömegverekedéseket sejtető eszközök (bútor, ablak, ajtó, vasdarab) használata esetén avatkozik be előbb vagy utóbb a rendőrség.

Arra azonban nyomatékosan fel kell hívni a figyelmet, hogy az erőszakos mintában *robbanófegyverek* által előidézett sérülések *felénél nem volt intézkedés.* Az „igazi" baleseti mintában pedig a robbanófegyverek által (ott: vélhetőleg valóban véletlenül) előidézett sérülések *72%-ában nem intézkedett a rendőrség.* Az ittas esetek súlyosságának egyik közvetett bizonyítéka, hogy az ittas sérültek eseményeiben a rendőri intézkedés gyakorisága háromszorosa a nem ittasokénak.

A *korcsoportok* szerinti bontás azt mutatja, hogy a nyers *brutalitás* (ami az ütésrúgás kategóriába tartozó cselekmények megjelenését, majd elszaporodását jelenti) első jelei 10 évtől kezdenek megmutatkozni, s csúcspontjukat a 35-44 éves korcsoportban érik el.

A *rendőri* intézkedési *szelekció*nak is megtalálható volt néhány jele. Így például az elváltaknál és az élettársi viszonyban élőknél csakúgy, mint a munkásszállókon lakó sérültek esetében a beavatkozás sokkal gyakoribb volt, mint a „konszolidált" körülmények között élők körében. Semmi adat nem mutat arra, hogy e „balesetek" súlyosabbak, bármilyen szempontból veszélyesebbek lettek volna, mint azok, amelyekben ilyen intézkedés nem történt. Az is tény, hogy ahol több volt a sérült, ott inkább történt rendőrségi intézkedés. Vi-

szont erre a tényre szóló magyarázat, hogy már maga a sérültszám sugallhatta a nagyobb társadalmi veszélyességet. Ugyanígy értelmezhető az a megfigyelés is, ami szerint a rendőri intézkedés a 15 napnál tovább gyógyuló sérülések esetében nő meg hirtelen.

Itt kell megemlíteni e felmérés egyik legfőbb *jogi tanulságát*: a *latencia* e területen is jelentős. A most tárgyalt ügyeknek legcsekélyebb közük nem volt sem az igazi balesetekhez, s így az ezeket jogi szempontból „ellenőrző" gondatlan bűncselekményi tényállásokhoz sem. Ezek egyik része nyilvánvalóan semmiféle jogi beavatkozást nem igényel(t volna), másik része azonban a szándékos testi sértés tényállásának bizonyítására hivatott nyomozási procedúrát kellett volna maga után vonnia. Már a korábbi baleseti elemzéseknél is felmerült kérdés itt élesebben tehető fel: egyrészt morálisan, másrészt jogi szempontból *kinek a kötelessége* (kibővítve a kérdést: ki mindenkinek a kötelessége) ezeknek az eseteknek a *bűnüldöző szervek tudomására hozása?* További kérdés: van-e szükség a jelenlegi (kontra)szelekcióra, illetve mi történne, ha ezeknek az ügyeknek a zömét az igazságügyi szervek nyaka közé zúdítanák? Ki nyerne és ki veszítene a törvényesség elvileg magasabb szintjének a megvalósulásán? Lehet-e egyáltalán ilyen nyereségről vagy veszteségről beszélni? A racionalitás mikor és milyen viszonyban kell legyen az igazságossággal és a moralitással? Az orvosnak (konkrétan: az esetek 65%-át ellátó baleseti sebészetek orvosainak) pl. kötelességévé lehet-e tenni, hogy páciensét a bűnüldöző hatóságnál feljelentse? Ha igen, melyek ezek az esetek? Ha nem, mi lehet az elvárható kritériuma annak, hogy egy kodifikált jogsérelem megtorlásra kerüljön? Az esetek nagy számára tekintettel valószínűleg helyes volna, ha nem a véletlen, bizonyos előítéletek és más, a bűnüldözés rendszeréből eleve kirekesztendő szempontok alapján dőlne el, hogy egy jogsértő tett ilyenként egyáltalán deklarálásra kerül-e, s a jogsértő ennek függvényében (is) joghátránnyal sújtatik-e vagy sem.

Elhangzott a NEVI átlal rendezett EGÉSZSÉGÜGYI VILÁGNAP-i rendezvényen.

Irk Ferenc

10 657.